

**UNIVERSITATEA CREȘTINĂ "DIMITRIE CANTEMIR"
INSTITUTUL INTERNAȚIONAL PENTRU DREPTURILE OMULUI**

COORDONATORI:

**TITUS CORLEAN M. D. LINA TOMESCU
LUMINIĂ DRAGNE**

CULTURA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

**LEGEA ȘI RESPECTUL FAȚĂ DE LEGE ÎN
STATUL DE DREPT**

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cultura europeană a drepturilor omului, legea și respectul
față de lege în statul de drept / coord.: conf. univ. dr. Mădălina
Tomescu, conf. univ. dr. Luminița Dragne, lect. univ. dr.
Titus Corlățean. - București : Pro Universitaria, 2013
Bibliogr.
ISBN 978-606-647-721-5

I. Tomescu, Mădălina (coord.)
II. Dragne, Luminița (coord.)
III. Corlățean, Titus (coord.)

341.231.14(4)
347.23(4)

s i, cuprinzând i toate „calit ile“ care-l disting în ansamblul fenomenelor sociale. Au existat, din această perspectiv , autori care au mers pân la a considera termenul de drept sinonim cu acela de lege.

Dreptul îns , fapt dovedit de milenii de existen , este mai mult decât LEGEA, care îns continu s -i reprezinte esen a, for a i latura sa divin . Leg tura, excep ional îns , dintre drept i lege a fost genial surprins de Hegel, atunci când afirma c dreptul este „*ceva ce se rotunje te în sine*“⁴, deoarece tiin a despre drept este o „*parte a filozofiei*“⁵, care, de asemenea „*nu este ceva ce începe nemijlocit*“⁶.

O asemenea viziune ... circular incit la interoga ii de genul: *Ce a fost mai întâi dreptul sau legea? Cine din cine deci izvor te? Care este sistemul de referin cel mai corect de luat în considerare pentru a r spunde la acest gen de întreb ri: cerul înstelat de deasupra noastr sau natura?*

Teza principal în acest context, al izvoarelor dreptului care iat , precum un pârâu, are deci mai multe izvoare este aceea care face deosebire, în primul rând, între izvoarele materiale i izvoarele formale ale dreptului. Izvoarele materiale, în sens generic, cuprind suma realit ilor naturale i sociale care contribuie, în cele din urm , la formarea con tiin ei juridice sociale – unic generator al dreptului pozitiv. Izvoarele formale, la rândul lor, includ cutuma, legea, doctrina, contractul normativ care sunt temelii ale jurispruden ei – modalitate de manifestare a dreptului pozitiv.

Legea pare deci a se pierde în desi ul destul de complicat i de complex al izvoarelor dreptului, iat pozitiv, dup ce, ceva mai sus „crease impresie“ de „esen “ a acestuia. În ambele ipostaze legea „genereaz “ drept; obiectiveaz pân la urm sensul ra ional al destinului uman, instinctul acela al drept ii propriu fiin ei umane, devenit unic datorit acestuia.

Legea se remarc între izvoarele dreptului prin **permanen a** i **generalitatea** sa: o dat consacrat , ca form de exprimare a celei mai înalte voin e sociale ea poate sta la temelia ordinii sociale, a ordinii juridice vreme îndelungat i, totodat are drept destinatari pe to i membrii acelei comunit i umane. Anticii, filozofii dreptului clasic, cereau imperios ca legile s fie doar actualizate, de regul o dat la nou ani, dar nu schimbate; acestea erau, adesea, s pate în piatr , ceea ce sugera perenitatea lor. Cultul legii, la rândul s u, contribuia din plin la men inerea în vigoare pe o perioad îndelungat a acesteia; deosebit de puternic era, de-a lungul secolelor, convingerea c toate legile necesare au fost descoperite r mânând problema corectei lor aplic ri.

⁴ Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Principiile filosofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știință a statului*, Ed. Academiei, Bucure ti, 1969, p. 7.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Universalitatea legii este o caracteristică strâns legată de generalitatea sa dar care, în plus, are în vedere conținutul său care trebuia elaborat din acest punct de vedere înănd cont de toate datele tehnice, științifice pe care le presupune „transcrierea” unor situații de viață în textul său.

Obligativitatea este o altă trăsătură proprie legii și care nu îngăduie exceptarea de la incidența acțiunii reale pentru nici o persoană, cel puțin în regimurile democratice. Aparența, din acest punct de vedere, este, adesea, salvată în toate tipurile de regimuri.

Autoritatea, trăsătură excepțională a legii, vine să întărească până la urmă, poziția acesteia de a obiectivă, la cel mai înalt nivel, dreptul. „Investit” și cu această calitate, legea primează drept „accesoriu” un întreg aparat statal „dedicat” supunerii față de normele sale, ea fiind până la urmă „emanația” unei autorități. Această „autoritate” a fost, uneori, reprezentată de către un singur individ, alteori de către o elită sau de către popor; în toate aceste situații s-a „transferat” practic către lege această putere a „autorității”.

Analiza procesului de apariție a legii ne dezvăluie poate cea mai importantă caracteristică a acesteia: **raționalitatea**. Geneza legii presupune parcurgerea unui drum cu dublu sens: pe de o parte sunt identificate relațiile sociale care urmează să fie reglementate prin procedeele de „ridicare de la particular la general”, iar, pe de altă parte are loc „adecvarea generalului la particular”, adică, sensul invers. Fără îndoială că acest tip de operațiuni, implică gândirea umană, logică, limbajul riguros, tehnic, științific, un complex care solicită sferele înalte ale rațiunii umane. Dreptul este un fenomen social, dar, în același timp, este rezultatul, produsul minții omenești, al unei minți organizate, riguroase, profund cunoscătoare ale conexiunilor din natură și din societate.

La începutul acestui capitol, prin maximele lui Pythagora aflăm că legea dreptății există înaintea dreptului; lungul drum de la această lege a dreptății „scădit” în ființa umană de către divinitate la dreptăți a putut fi deci parcurs abia când oamenii au devenit conștienți de propria rațiune cu care divinitatea i-a înzestrat mai mult, atunci când au făcut uz de propria rațiune.

2. Conținutul social, morală și legea

Dacă până aici este de domeniul evidenței că procesul de apariție a legii este întemeiat pe exercițiul rațiunii umane afirmăm că lui Mircea Djuvara potrivit căreia „dreptul pozitiv este secrețiunea conștiinței ei juridice a societății”⁷ nu face decât să „localizeze”, cu o exactitate desvârșită, izvorul material, creator de univers juridic.

La rândul său această conștiință juridică se formează, la scară socială, fiind influențat de multitudinea de fenomene economice, politice, culturale care

⁷ A se vedea Djuvara, Mircea, *Teoria generală a dreptului*, 1929, p. 269.

compun via a social i care concur în primul rând, la formarea unei con tiin e sociale. F r a fi suma aritmetic a con tiin elor individuale, con tiin a social este acel „numitor comun” pe care îl realizeaz membrii societ ii din perspectiva capacit ii lor de a aprecia, pe baza experien ei de via , a unui grad mediu de cuno tin e i de cultur acumulate valorile sociale. Astfel format , con tiin a social , determin apari ia con tiin ei juridice menit s gândeasc mijloacele de protejare a valorilor fundamentale ale societ ii. Ne afl m aici i acum, la scara con tiin ei juridice, izvorât din con tiin a social , acolo unde „nasc” fenomenele, ideile, interesul care, într-o faz imediat , dar nu instantanee pot dobândi o „via juridic ”.

Valorile esen iale care dau con inut con tiin ei sociale în chip dominant sunt cele morale, a c ror for deosebit realizeaz practic liantul vie ii sociale. Acest tip de valori sunt, natural, primele „livrate” dinspre con tiin a social înspre con tiin a juridic spre a fi ocrotite, mai mult spre a fi consolidate prin intermediul instrumentelor la baza c rora st necesitatea asigur rii armoniei sociale.

Oamenii au „convenit” s se asocieze în cadrul vie ii sociale, au creat, într-o etap superioar o form , un format al vie ii comunitare cunoscut sub denumirea de stat, consacând pentru acesta o func ie primordial : asigurarea armoniei sociale.

La întrebarea: „*Dintre toate armoniile care este cea mai des vâr it ?*” Pythagora r spunea: „*Armonia legii*” i sublinia astfel rolul fundamental al acesteia în împlinirea idealurilor societ ii. Dac legea era chemat a adar s vegheze, în primul rând, asupra valorilor morale ale comunit ii umane f r îndoial c era privit , la rândul s u ca o valoare sau chiar o meta-valoare cu un profund con inut moral.

Ontogeneza legii confirm pe deplin o asemenea afirma ie. Acela sau aceia chema i s redacteze textul unei legi erau, adesea, cei mai în elep i membri ai comunit ii, caracteriza i printr-o profund cunoa tere a vie ii sociale, prin tr s turi remarcabile de caracter, printr-o inteligen remarcabil , adic erau titularii unor „date morale”, ai unei con tiin e înalte unde obiectivau, la un nivel superior informa iile din mediul natural, din mediul social, mai apoi le „prelucrau” prin filtrul propriu, generau idei, categorii, concepte c rora la final le d deau „hain juridic ” peste un con inut profund constituit din propria lor „personalitate moral ”.

Aceast descrie a realit ii „facerii legii” pare c ne sugereaz un cerc care face, ca imagine, mai dificil de identificat care este „dat-ul” ini ial i care este „constructul” final. Practic, în procesul permanent de „na tere a legii”, proces propriu fiec rui individ, titular al unei con tiin e juridice individuale „dat-ul” devine la un moment dat „construct”, iar „constructul” poate deveni „dat”. Esen ial în aceast realitate sau, mai corect, esen a acestei realit i reprezentat de procesul de apari ie a legii, de legea propriu-zis este „caracterul moral” care i se „transfer ” legii. Când acest lucru s-a întâmplat, când practic „con inutul moral”

„transmis” din sferile înalte ale Moralei ajunge să „să lăuiască” în corpul Legii, suntem în prezența acelei unice, legitime operațiuni „producătoare” de „legi drepte”. Dacă însă nu se întâmplă acest „transfer” ne aflăm în prezența unei legii nedrepte.

Numai și numai „legea dreaptă” este aceea care „primește” respectul destinatarilor și; această, fiind rațională, morală, având o conștiință social-juridică dar și o conștiință juridică individuală sunt apoi să discearnă dreptatea de nedreptate și să se poziționeze corect față de o lege sau față de o altă lege.

Originea Legii, care este divină, constituie un argument în plus legat de caracterul moral al acesteia. Pythagora, în ale sale Immuri sacre ne cere:

„*Cinste-te înainte de toate pe zeii nemuritori, în ordinea ce le-ai fost rânduit de Lege*”⁸, iată deci „conceptul de lege” a ezat, poziționat, cronologic înaintea existenței divinității și „înnobilat” cu funcția de a stabili ordinea primordială a acesteia.

Din această perspectivă, pentru reprezentanții colii dreptului natural⁹ s-a ajuns, firesc, la cercetarea divinității ca sursă a dreptului iar, mai apoi, s-a afirmat întemeiat, de către această „natură” dreptului trebuie cutat în „natură” omului, „emitor” și „receptor” al acestuia.

Esența sau, mai exact, chintesența Lumii Morale se regăsește în Lumea divină, astfel încât este de natură evidenței „inseria de moralitate” pe care o primește Legea din simpla asociere cu aceasta. Dar nu este vorba de o simplă apropiere între cele două universuri – cel divin și cel juridic – ne găsim în fața unei reale întrepătrunderi, mai precis este vorba de o transmitere reală a legilor divinității spre pământeni.

Întreaga legislație creștină a preluat în cadrul normelor sale preceptele moralei creștine, care la rândul lor, își au originea în Canoanele Bisericii creștine; deci iată cât de temeinic este „ancorat” Legea în Universul Moralei, de-a dreptul „beneficiară” de o „dublă ancorare”.

„*Binele public este suprema lege.*” afirmă, la rândul său, Cicero, considerat de către mulți, titularul celei mai strălucite minți juridice pe care a dat-o antichitatea romană. Iată deci că, din perioada civilizată precreștină categoria fundamentală a Moralei – Binele era sinonim, de-a dreptul, la o primă vedere, cu Legea. Imperativul acestei maxime este, însă, chiar mai profund și se referă la faptul că ar trebui să existe un singur „sens” al Legii – realizarea Binelui social. Raiunea supremă a Legii deci era identificată cu funcția sa de căpătâi a numelui aceea de a asigura Binele tuturor membrilor, Bine generator de armonie socială, izvorâtă aceasta din armoniile tuturor indivizilor care alcătuiesc societatea.

⁸ Pythagora – *Immurile sacre* - disponibile pe site-ul

<http://reikiroman.altervista.org/pitagora.html>

⁹ A se vedea și Corlățean, Titus, *Fundamental principles of international protection of human rights*, revista *Metalurgia International*, nr. 8 / 2012, de la 216-219.

Binele acela, starea aceea de bine, de toată de echilibru, de pace interioară, cel puțin pentru fiecare ființă umană titulară cum este al unui instinct al dreptății, al unui sentiment al justiției, Binele acela care „atinge” deci fibra, forul – adică sufletul, sensibilitatea ultimă a acestuia este vădit, de către Cicero, de data aceasta, nu doar ca o „creație” a sufletului uman, ca o „stare” a acestuia ci și ca un „produs social”, ca un „beneficiu”, ca o „recompensare” de rînd fiecărui membru al comunității sociale. Iată cum Binele acela, ciceronian surprins are o „devenire” fabuloasă: „izvorăște” din natura umană atât de „legat” de natura divină ceea ce determină, firesc o legătură între „Binele - UMAN” și „Binele - Divin”, de la bun început, apoi, după ce a „izvorât din natura umană” – adică din sufletele tuturor aceluia care alcătuiesc respectiva comunitate; membrii acelei comunități vin, iată, la „întâlnirea” destinului lor, pentru a crea, împreună, un „destin comun” cu sufletele lor „încrăcate” de „binele propriu”.

AICI și ACUM, din mulțimea acestora va rezulta BINELE TUTUROR, adică acel BINE PUBLIC despre care vorbea Cicero. Pasul următor, în urma acestui demers convenit de către toți membrii societății respective, aceștia creează, aparent, pentru că, această „creație” preexistă în natura fiecărui om, un „scut”, o „pavăză” pentru Binele comun – Legea.

Dar procesul acesta nu se oprește aici; mai cuprinde o etapă, aceea multă teptată, vizată practic încă de la început. Din „traul simbiotic” dintre „Lege” și „Binele tuturor”, pentru fiecare dintre membrii societății astfel formată cum am descris-o anterior, se va găsi o „parte” din „Binele public”, la care desigur că a contribuit și binele său personal, care îi se va returna. Seamănă, acest proces, într-o variantă, într-o accepțiune contemporană cu un „acionariat” care iată, după un timp aduce „beneficii” pentru acționarii săi. Se poate „vedea” și așa procesul care, în viziunea lui Cicero, trebuie să se producă în plan social. Dar se mai poate „vedea” și astfel: « *Nu în vederea celui mai mare bine face orice legiuitor legile?*” Se întreabă Atenianul în celebrul Dialog-Legile, opera marelui Platon¹⁰.

Atenianul acela, personaj istoric căruia îi dăruie însuși Aristotel atributul de om politic: zoon politikon a zădărnici, la „temelia făcerii legii”, drept scop ultim al acesteia cel mai mare bine, „atingerea” acestuia prin intermediu legii !?!

O dată definit de către el însuși omul drept animal politic Aristotel, la rândul său îi cerea acestuia să - i „creeze” o țină potrivită și ea, ca animal unic, superior, și anume țină politică. Aceasta, în concepția Stagiritului trebuia, la rândul său: „*prescriind prin legiferare ce este de făcut și ce este de oprit, scopul ei fiind superior, va trebui să cuprindă, se vede, scopurile celorlalte, iar acest scop al ei va fi deci cel mai înalt bine omenesc*”¹¹.

¹⁰ Platon, *Legile*, Editura Iri, București, 1995, p. 45.

¹¹ Aristotel, *Etica nicomahică*, Editura Antet, Filipești de Târg, p.1.

Deci, elementul „zoon politikon” care alc tuie te sistemul-stat se auto-învete cu capacitatea de a legifera, adic de a crea Legea aceea care îns are drept scop suprem Binele suprem.

Aceast viziune, proprie filosofiei clasice grece ti a fost însu it de c tre Cicero acela care afirma un Bine Public drept Suprema Lege. Deci modelul statului gândit de c tre Platon, „format” deci populat de „animalele politice” ale lui Aristotel venea înspre cultura roman puternic, validat i, iat , „re-afirmat” de c tre Cicero; statul roman ideal trebuia s se „centreze” pe Legea Binelui sau Binele Legii pentru a împlini a tept rile cet Ńenilor s i.

Modelul acesta – deziderat sau u or, sau chiar mai mult decât „u or atins” a fost și va fi referențial pentru doctrina statului și a dreptului. Neîmplinit sau împlinit relativ acest model de stat, iat al c rui fundament este Legea unanim acceptat ca fiind și acela faț de care se „raporteaz ” analiza oric rui stat contemporan civilizate.

3. În loc de concluzii...

„Nu te l sa prins în vârtej, ci în fiecare clip ai respect pentru justiție și cu prilejul fiec rei impresii p streaz -ți puterea de înțelegere și judecat .”¹²

Iat deci c respectul faț de lege trebuie s fie întâi de toate bazat pe cunoa tere, s reprezinte o „asumare” în deplin ”preluare” intelectual a prescripțiilor acesteia. Nu în ultimul rând o raportare la referențialul urm rit în acest articol: Textul de lege corespunde scopului: „împline te” acel „Bine Suprem?” R spunsul afirmativ la aceast întrebare atrage automat de-a dreptul dup sine un ir de st ri de spirit, în primul rând, un aspect aparte, acela fa de Lege. *Per a contrario* un r spuns negativ genereaz nesupunere, care, uneori, de-a lungul istoriei poate genera ample mi c ri sociale.

În situa ia dorit , normal , ra ional generat de „Legea – Bine”, adic de legea bun , apreciat ca atare m car de c tre o majoritate, aceast majoritate nu va fi una doar contemplativ , aplandativ fa de lege ci, mai mult, mult mai mult în respectul pe care îl va întoarce Legii, atât de inserat moral aceasta, va insera bun parte din puterea sa spre a o ad uga puterii înse i a Legii:

„F în a a fel încât legile s fie apreciate, respectul le d toat puterea.”¹³
Iat , deci for a - ultim a legii de unde î i trage seva: din propria-i capacitate de a rezona cu aspirațiile acelor oameni - elemente alc tuitoare ale sistemului – stat construc ie comun râvnit în primul rând pentru împlinirea Legii Binelui.

¹² Stoicii, Editura Incitatus, 2002, p. 105.

¹³ Pitagora, *Legile Morale i Politice*, Editura Antet XX Press, Filipe tii deTârg, p.156.

Bibliografie selectiv

1. Aristotel, *Etica Nicomahic* , Editura Antet XX Press, Filipe tii de Târg, Prahova.
2. Corl țean, Titus - *Fundamental principles of international protection of human rights*, revista Metalurgia International, nr. 8 / 2012, de la 216-219.
3. Djuvara, Mircea, *Teoria general a dreptului*, 1929.
4. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich – *Principiile filosofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știință a statului* , Ed. Academiei, Bucure ti, 1969.
5. Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, Editura Antet XX Press, Filipe tii de Târg, 2011
6. Pitagora, *Legile Morale i Politice*, Editura Antet XX Press, Filipe tii de Târg, Prahova.
7. Platon, *Legile*, Editura Iri, Bucure ti, 1995.
8. Stoicii, Editura Incitatus, 2002.
9. <http://reikiroman.altervista.org/pitagora.html>
10. <http://www.biografia.ro/biografia/pitagora.html>